

Comparative study of dimensions and political components of security measures in Iranian and French laws

Received : 1404/05/10

ISSN 9387-3041

Accepted: 1404/06/22

abstract

Ali Rashidfar

- PhD Student, Department of Law, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran

EMAL: rashidfar@yaho.com

Orcid: 0000-0002-0318-5317

Hassan Heydari

Assistant Professor, Department of Law, Ahvaz Branch, Islamic Azad University, Ahvaz, Iran (Corresponding author)

EMAL: hassan1403@proton.me

Orcid: 0000-0002-4832-4675

Issa Bani Naimeh

Assistant Professor, Department of Law, Abadan Branch, Islamic Azad University, Abadan, Iran

EMAL: baninaimeh@vatanmail.ir

Orcid: 0000-0002-0373-6068

Security measures are a series of social defense means that are applied by the law and by the judge and due to the occurrence of a crime, according to the situation of the guilty person, until the person recovers and adapts to the society and does not commit a crime. These measures have the power of obligation and coercion and are implemented in the case of dangerous people in order to prevent the possible commission of crimes in order to maintain the general order of the society. The purpose of the current research is to investigate and compare the dimensions and political components of security measures in Iranian and French law, which is descriptive-analytical. The results indicate that the principles of security measures in Iranian law are relatively compatible with French law. Security measures are considered a basic requirement in the laws of Iran and France, along with other punishments. The adoption of preventive and educational measures has been established in the laws of Iran and France. The preventive and educational measures with the approach of correction and education aim to prevent the repetition of crimes and prevent the increase of insecurity and disorder in the society. And it has also helped the criminals to increase the sense of responsibility in the society, achieve a new personality, and stop crime and prepare to live in the society again.

key words: Crime, punishment, protective measures, politics, Iranian law, French law.

بررسی تطبیقی ابعاد و مولفه های سیاسی اقدامات تامینی در حقوق ایران و فرانسه

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۲۱

ISSN 9387-3041

تاریخ ارسال: ۱۴۰۳/۰۴/۰۲

چکیده

اقدامات تامینی یک رشته وسائل دفاع اجتماعی است که به حکم قانون و توسط قاضی و بر اثر وقوع جرم، متناسب با وضع فرد خاطی به کار گرفته می شود تا زمانی که فرد بهبود یافته و با اجتماع سازگار شود و دست به ارتکاب جرم نزند. این اقدامات دارای قوه الزام و اجبار بوده و در مورد افراد خطرناک به اجرا گذاشته می شوند تا از ارتکاب احتمالی جرایم برای حفظ نظم عمومی جامعه جلوگیری شود. اهتمام پژوهش حاضر بررسی و مقایسه ابعاد و مولفه های سیاسی اقدامات تامینی در حقوق ایران و فرانسه می باشد که به روش توصیفی - تحلیلی است. نتایج حاکی از آن است که اصول اقدامات تامینی در حقوق ایران به طور نسبی با حقوق فرانسه منطبق است. اقدامات تامینی در حقوق ایران و فرانسه یک نیاز اساسی در کنار مجازات های دیگر محسوب می شود. اتخاذ اقدامات تامینی در حقوق ایران و فرانسه تثبیت گردیده است. اقدامات تامینی و تربیتی با رویکرد اصلاح و تربیت قصد پیشگیری از تکرار جرم را دارد و از افزایش ناامنی و بی نظمی در جامعه ممانعت می نماید. و به مجرمان نیز کمک کرده تا افزایش احساس مسئولیت در جامعه به شخصیت جدیدی نائل گردند. و دست از جرم و جنایت برداشته و برای زندگی دوباره در جامعه مهیا شوند.

واژگان کلیدی: بررسی تطبیقی ابعاد و مولفه های سیاسی اقدامات تامینی در حقوق ایران و فرانسه

علی رشیدفر

دانشجوی دکتری، گروه حقوق، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران
EMALrashidfarraa@yahoo.com

کد ارکید: 0000-0002-0318-5317

حسن حیدری

استادیار، گروه حقوق، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (نویسنده مسئول)
EMAL: hassan1403@proton.me

کد ارکید: 0000-0002-4832-4675

عیسی بنی نعیمه

استادیار، گروه حقوق، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران

EMAL: baninaeimeh@vatanmail.ir

کد ارکید: 0000-0002-0373-6068

پژوهش نامه ایرانی روابط بین الملل

سال دوم، شماره سوم، بهار ۱۴۰۳

در قرن گذشته نظام ضمانت اجراهای کیفری با ایجاد معنا و مفهوم حالت خطرناک و به پیروی از آن اقدامات تامینی-تربیتی از انحصار مجازات‌ها خارج شود. به علاوه آنکه تغییر مفهوم و مصداق لغت اقدامات تامینی و حالت خطرناکی و فاصله گرفتن مفاهیم مذکور از معنای اولیه خود که به منظور اصلاح و درمان با طرد مجرمان از جامعه به همراه بود - و وارد شدن (رویکردهای جرم شناختی بالاخص) جرم شناختی امنیت‌گرا (و) مدیریت خطر ریسک مجرمان موجب گردید تا اقدامات تامینی و تربیتی تحت عنوان یک ابزار در اختیار بسیاری از قانون‌گذاران در راستای کنترل نمودن و نظارت کردن بر تمامی مجرمان واقع شود. نظام حقوق کیفری فرانسه تا قبل از تصویب نمودن قانون مجازات ۱۹۹۲ با اقتباس از آموزه‌های مکتب تحقیقی با به کارگیری تومان از ضمانت اجراهای مجازات‌ها و اقدامات تامینی و به بیانی بهتر، نظام دوگانه جزایی، تمایل را داشت.

لیکن پس از قانون ۱۹۹۲ با کنار گذاشتن و حذف اقدامات تامینی صراحتاً از نظام واحد جزایی پیروی کرده و اقدامات تامینی را کنار گذاشت. طولی نکشید تا با تصویب نمودن قوانین مجازات و آیین دادرسی ۲۰۰۵ و ۲۰۰۸ و دیگر قانون و مقررات متفرقه عملاً از موضع قبلی خود فاصله گرفت و با پذیرفتن اقدامات تامینی مجدداً نظام دوگانه جزایی را به رسمیت شناخت.

علت این مسئله را می‌بایست تاسی از آموزه‌های جرم شناختی امنیتی و مدیریت خطر مجرمان به شمار آورد. در نظام حقوقی اسلام و فقه امامیه هم شارع تلاش داشته تا با به کارگیری سیاست کیفری حاکم بر نظام تعزیرات و استفاده از آنها در مبارزه با خطرناکی مجرمان در عین استفاده از دو ضمانت اجرای کیفری به شکل توأمان ولیکن به شکل طولی در عین مواجهه افتراقی با نظام واحد و دوگانه جزایی در واکنش‌های کیفری در تعزیرات عملاً از وحدت نظام جزایی پیروی نماید. مقنن ما تا پیش از تصویب قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ به تاسی از قانون اقدامات تامینی و تربیتی ۱۳۳۹ و به کارگیری از آنها در رابطه با مجرمان اعم از مسئول و غیر از آن از نظام دوگانه جزایی پیروی نمود.

بهره‌گیری از تدرج در تمامی واکنش‌های کیفری به شکل طولی در قالب مجازات‌ها و اقدامات تامینی و به کارگیری از هر کدام از واکنش‌ها و یا هر دو با همدیگر در قالب یک واکنش - مویید پذیرفتن رویکرد وحدت نظام جزایی در قانون و مقررات کیفری ما می‌باشد که متفاوت از معنا و مفهوم نظام واحد جزایی بوده است.

۱- انواع اقدامات تامینی و تربیتی در حقوق ایران و فرانسه

این نهاد حقوقی از نظام حقوقی فرانسه به نظام تقنینی قضایی ما وارد شده است. بنابراین توأمان با بررسی کردن انواع تدابیر تامینی و تربیتی در نظام کیفری ما بر مبنای قانون و ضوابط فرانسه و کشورهای عربی خاورمیانه که تحت تاثیر نظام

تقنینی فرانسه به وضع قوانین مشابهی مبادرت نمودند، اشاره می‌نماید. بنابراین اقدامات تأمینی و از نظر آنکه نظیر مجازات‌ها ضعف و شدت بر مبنای جرم ارتكابی نداشتن به هیچ عنوان نمی‌توان آنها را بر اساس مراتب شدت و ضعف طبقه‌بندی نمود. به علت آنکه در اصل این تدابیر نایستی متناسب با نوع جرم ارتكابی باشد بلکه به درجه خطرناکی بزهکار و نحوه رفع این خطر و تأمین دفاع اجتماعی توجه داشته است. و بسیاری از حقوقدانان و جرم‌شناسان در راستای بررسی اقدامات تأمینی معیارهایی را برای ضبط و بخش‌بندی آنها استفاده نمودند که از رایج‌ترین آنها طبقه‌بندی اقدامات تأمینی - تربیتی به اقدامات شخصی و عینی می‌باشد. به دلیل آنکه هرچند این تدابیر در آغاز ظهورش به طور عمده نسبت به اشخاص حقیقی مورد استفاده قرار می‌گرفت اما، بعد از مدتی دایره آن گسترده‌تر شد و دربرگیرنده اشیایی گردید از جمله بستن موسسات و ضبط اشیای خطرناک ... بخش‌بندی دیگر بر مبنای طبع روش‌های مورد عمل است که در چنین شرایطی به ۵ دسته اقدامات حمایتی - تربیتی - درمانی - مراقبتی - بازدارنده طبقه‌بندی می‌گردد.

امکان دارد اقدامات تأمینی را بر مبنای نوع محدودیت و موضوع اعمال تدابیر فوق طبقه بندی نمود که روش طبقه‌بندی قانون اقدامات تأمینی و تربیتی مصوب سال ۱۳۳۹ به این شکل است. در این صورت اقدامات تأمینی - تربیتی به اقدامات تأمینی سالب آزادی - محدود کننده آزادی - محدود کننده و یا سالب حقوق و اقدامات مالی و انتشار حکم طبقه‌بندی می‌گردد.

بعضی هم ملاک تقسیم را مرجع اعمال کننده اقدامات تأمینی در نظر گرفتند که با معیار مذکور به نوعی می‌توان اقدامات تأمینی را به اداری - قضایی طبقه‌بندی نمود. اما این چنین به نظر می‌آید معیار مناسب و ایده‌آل در بخش‌بندی تدابیر فوق الذکر - ویژگی‌های آنها و هدف‌های اصلی از اعمال اقدامات و روش‌های مورد استفاده قرار گرفته بایستی باشد. بنابراین این روش به هدف‌های فلسفه ایجاد اقدامات تأمینی - تربیتی نزدیک‌تر می‌باشد (رهامی، ۱۳۹۱: ۱۱۲). بر همین مبنا اقدامات تأمینی - تربیتی به دو بخش بسیار مهم به قرار ذیل طبقه بندی گردیدند:

- ° اقدامات تأمینی و تربیتی مرتبط با ویژگی برتر بازپروری
- ° اقدامات تأمینی و تربیتی مرتبط با ویژگی طرد کنندگی و خنثی‌سازی

۱-۱- اقدامات تأمینی و تربیتی مرتبط با ویژگی برتر بازپروری

در بخشی از اقدامات تأمینی بعد اصلاحی - تربیتی - بازپروری و سازگار نمودن شخص بر جنبه‌های دیگر غلبه داشته است. لذا با در نظر گرفتن آنکه هدف مهم و اصلی از اعمال اقدامات تأمینی و تربیتی در حال حاضر تأمین دفاع اجتماعی به واسطه اصلاح و بازپروری کلیه بزهکاران می‌باشد - هر روزه اهمیت این گروه از اقدامات تأمینی افزایش پیدا می‌کند (نوربها، ۱۳۹۶: ۷۸).

در کل مناسب‌ترین شیوه برای ایجاد امنیت و تأمین دفاع اجتماعی جامعه تربیت بزهکاران و سازگار نمودن آنان با اصول اخلاقی - اجتماعی می‌باشد. این شیوه با هدف‌های تربیت دین‌میین اسلام هم دارای سازگاری بسیار خوبی است. این دسته از اقدامات تأمینی - تربیتی را در سه دسته به قرار ذیل، بخش‌بندی می‌توان نمود:

- اقدامات تامینی و درمانی
- اقدامات مراقبتی و نظارتی
- اقدامات جدا کننده و دور کننده

۱-۱-۱ اقدامات تربیتی و درمانی

در خصوص اقدامات تربیتی و درمانی بایستی بیان نمود که در این نوع اقدامات - هدف مهم تربیت و بازپروری شخص بزهکار و درمان نقص و نارسایی‌های روانی و جسمانی و عصبی ایشان است که در رابطه با کودکان بزهکار و اشخاصی که تحت تاثیر ناراحتی‌های روانی و همانند آن جرمی را مرتکب می‌گردند اجرا می‌شود: «اقدامات تربیتی»: از مرسوم‌ترین و مشهورترین اقدامات تربیتی به تدابیری که در رابطه با کودکان بزهکار اجرا می‌گردد می‌توان اشاره نمود. این چنین اقداماتی امکان دارد در یکی از زمینه‌های فکری - اجتماعی - حرفه‌ای - اخلاقی یا توأمان در کلیه زمینه‌ها انجام پذیرد. از نظر شکل اجرایی نوعاً به دو شکل نگهداری در مراکز اصلاح و بازپروری کودکان بزهکار یا تربیت در خانه اولیا و تحت نظر آنان امکان اجرایی شدن داشته است (بوریگان، ۱۳۹۰: ۱۱۳). بر اساس ماده ۱۷ قانون تشکیل محاکم اطفال بزهکار در خصوص کودکانی که سن آنها بیشتر از ۶ سال می‌باشد اگر که جرمی را مرتکب گردند تصمیمات ذیل در خصوص آنها اتخاذ می‌گردد:

◦ تسلیم به اولیا یا سرپرست با اخذ تعهد به تادیب - تربیت - مواظبت در حسن اخلاق
 ◦ فرستادن به کانون اصلاح و تربیت با هدف تادیب و تربیت به مدت زمان یک ماه الی ۶ ماه در مصادیقی که به جهتی از جهات ولی و یا سرپرست دارای صلاحیت نیست یا الزام ایشان به تادیب و تربیت و مواظبت و حسن اخلاق امکان‌پذیر نباشد. در رابطه با کودکانی که سن آنها بیشتر از ۱۲ الی ۱۸ سال باشد اگر جرمی را مرتکب گردند بر اساس ماده ۱۸ همین قانون تصمیماتی که در رابطه با آنان اتخاذ می‌گردد به شرح زیر می‌باشد:

◦ تسلیم به ولی و یا سرپرست با اخذ تعهد به تادیب - تربیت - مواظبت در حسن اخلاق
 ◦ سرزنش و نصیحت توسط شخص قاضی دادگاه صالح
 ◦ فرستادن به کانون اصلاح و تربیت به مدت زمان سه سال الی یک سال
 ◦ فرستادن به کانون اصلاح و تربیت در رابطه با کودکانی که سن آنها بیشتر از ۱۵ سال می‌باشد از ۶ ماه الی ۵ سال.

بنابراین بلوغ شرعی دارای مسئولیت کیفری تام است که مرتکبان جرم می‌باشد و تقسیمات سنی فوق در قانون و مقررات سابق ملاک نبوده است (ساکي، ۱۳۹۲: ۱۱۹). بر اساس ماده ۸۸ ق.م.ا مصوب سال ۹۲ مقرر شده است که: در رابطه با کودکان و نوجوانانی که مرتکب جرائم تعزیری می‌گردند و سن آنان در زمان ارتکاب ۹ سال تا ۱۵ سال تمام شمسی می‌باشد دادگاه یکی از تصمیمات ذیل را اتخاذ می‌نماید:

الف- تسلیم به والدین و یا اولیا و یا سرپرست قانونی با گرفتن تعهد به تادیب - تربیت - مواظبت در حسن اخلاق کودک و یا نوجوان.

تبصره: هر زمان دادگاه مصلحت و تشخیص بدهد که می‌تواند از اشخاص فوق الذکر در این بند تعهدی به انجام اموری از جمله مصادیق ذیل و اعلام نتیجه به دادگاه را در مهلت زمان مقرر بگیرد:

° معرفی کودک و یا نوجوان به مددکار اجتماعی و یا روانشناس و سایر متخصصین و همکاری با آنها

° اعزام کردن کودک و یا نوجوان به یک موسسه آموزشی - فرهنگی با هدف کسب تحصیل و یا حرفه آموزشی

° اقدام لازم و ضروری در راستای درمان یا ترک اعتیاد کودک و یا نوجوان تحت نظر پزشک

° ممانعت از معاشرت و ارتباط مضر کودک و یا نوجوان با افراد به تشخیص و صلاحدید دادگاه صالح

° ممانعت از رفت و آمد کودک و یا نوجوان به محله‌های مشخص شده

ب - تسلیم به اشخاص حقیقی و یا اشخاص حقوقی دیگری که دادگاه به مصلحت کودک بداند در بند قبل در صورت عدم صلاحیت پدر و مادر یا ولی و یا سرپرست قانونی کودک و یا نوجوان و یا دسترسی نداشتن به آنان با رعایت کردن قوانین ماده ۱۱۷۳ قانون مدنی

تبصره: تسلیم کودک به افراد واجد صلاحیت مشروط به پذیرش آنها می‌باشد.

پ - نصیحت توسط شخص قاضی دادگاه

ت - اخطار و تذکر یا گرفتن تعهد از نوع کتبی به عدم تکرار بزه

تصمیماتی که در دادگاه گرفته می‌شود نوعاً به اقداماتی شبیه می‌باشد که در قانون تشکیل دادگاه اطفال بزهکار از قبل تصویب شده بود. و غالباً در رابطه با جرائم خفیف با نصیحت و تحویل به اولیای قانونی با گرفتن تعهد تربیت و اصلاح انجام می‌پذیرد (نجفی توانا، ۱۳۹۸: ۱۵۴). در فرانسه بر اساس قوانین مشهور به فرمان اردونانس و اصلاحات بعدی آن دادگاه اطفال به جرائم اطفال بزهکار رسیدگی کرده و تدابیری در این خصوص در نظر گرفته است که دربرگیرنده، سرزنش کودک و تحویل دادن به والدین و یا سرپرست قانونی و در صورت ضرورت به خانواده‌ی مورد اعتماد دیگر - نگهداری در موسسات تربیتی و یا آموزشی حرفه‌ای - درمان و آزادی با مراقبت.

از طرفی نیز در این کشور اقدامات بازپروری مشابه در رابطه با افراد ولگرد ... بر اساس آیین نامه قانونی مصوبه ۱۹۵۹ در چهارچوب کمک‌های اجتماعی و به شکل نگهداری در مراکز شبانه روزی کارآموزی و حرفه‌ای صورت می‌پذیرد (لو ترمی و کلب، ۱۳۹۷: ۱۱۳).

جمعی از مولفان اقدامات حمایتی - تربیتی را تفکیک کرده و در بخش بندی‌های مستقل بیان نمودند که به نظر می‌آید هر دو نوع اقدامات - بعد تربیتی - اصلاحی دارد و از لحاظ شکل اجرایی تمایز داشته که سبب تمایز ماهوی نیست. بنابراین قانون مجازات عمومی فرانسه تحت عنوان‌های تدابیر حمایتی - تدابیر مراقبت اجتماعی - تدابیر اصلاحی و تادیبی در رابطه با کودکان انجام می‌پذیرد (بوشهری، ۱۳۹۰: ۱۱۱).

«اقدامات درمانی»: در گروهی از بزهکاران ارتکاب جرم نشات گرفته از بیماری و ابتلا به عادت‌هایی می‌باشد که پیش از اقدام به درمان و یا ترک آنها اعمال هر نوع مجازاتی بیهوده بوده است. از این رو لازم می‌باشد که نقض‌های جسمانی - روانی چنین اشخاصی

در مکان‌هایی نظیر بیمارستان و یا مراکز تخصصی درمان گردد. ماده ۱۵۰ از قانون مجازات بیان نموده است که:

حکم مذکور به شکل قطعی می‌باشد؛ اما فرد نگهداری شده و یا بستگان ایشان هر زمان نشانه‌های بهبود را ملاحظه نمودند حق اعتراض به حکم مذکور را داشته‌اند. این مسئله مانع از آن نبوده که هر زمان بر اساس تشخیص متخصص بیماری‌های روانی مرتکب درمان شده باشد - بر مبنای پیشنهاد مدیر محل نگهداری ایشان دادستان دستور اتمام اقدام تامینی را صادر خواهد کرد (باصری، ۱۳۹۷: ۷۸). از طرفی نیز بند سوم ماده ۸۸ قانون مجازات آورده است که:

اقدام لازم و ضروری در راستای درمان و یا ترک اعتیاد کودکان و یا نوجوانان تحت نظر پزشک صورت می‌پذیرد (موسوی و فرشچیان، ۱۳۹۶: ۱۱۰).

۱-۱-۲- اقدامات مراقبتی و نظارتی

یکی دیگر از اقدامات تامینی با ویژگی بازپروری تدابیری محسوب می‌شود که با مراقبت و نظارت بر بزهکار موجبات اصلاح تربیت او را مهیا ساخته و از به دام افتادن در ورطه جرائم ممانعت می‌ورزد. در قانون اقدامات تامینی به همین عنوان خاص تدبیری مشخص نگردیده است. لیکن نگهداری در کانون اصلاح و تربیت به نوعی می‌تواند از موارد بسیار مشهور چنین اقداماتی معرفی شود (رهامی، ۱۳۹۱: ۷۸). در غیر این صورت صرف نگهداری بدون مراقبت تنها یک تدبیر طرد کننده به شمار می‌آید. در بند ۳ ماده ۸۸ قانون مجازات آورده شده است که:

نگهداری در کانون اصلاح و تربیت از سه ماه الی یک سال در رابطه با جرائم تعزیری درجه یک تا ۵.

از طرفی نیز ماده ۴۲ قانون مجازات من جمله دستوراتی که دادگاه در زمان صادر کردن حکم تعلیق و یا تعویق مجازات نسبت به محکوم علیه صادر کرده و اجرای آن را از وی می‌خواهد - حضور به موقع در مکان و زمان مشخص شده به واسطه مقام قضایی و یا مددکار اجتماعی ناظر است همچنین در خصوص محکومانی که از آزادی مشروط استفاده می‌نمایند «ماده ۶۰ از قانون م.ا» (ولیدی، ۱۳۹۲: ۸۸).

در مواد ۴۰ - ۱۳۲ الی ۴۴ - ۱۳۲ قانون مجازات عمومی فرانسه مصوب سال ۱۹۹۲ احکام مربوط به تدابیر نظارتی و شروط دادن تعلیق نظارتی تصویب شد که در بند دوم ماده اخیر آورده شده است که: پذیرفتن دیدارهای مددکار اجتماعی و انتقال اطلاعات و اسنادی که نظارت بر وسایل زندگی و اجرای تعهدات او را می‌دهد. از طرفی در مواد ۲ - ۵۷۱، ۱ - ۷۶۲، ۴ - ۷۶۲ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه ضوابطی در رابطه با نحوه کنترل محکومانی که از تعلیق مراقبتی استفاده می‌نمایند به تفصیل آورده است.

۱-۱-۳- اقدامات تامینی جداکننده

بخش دیگری از اقدامات تامینی با ویژگی برتر بازپروری و اصلاح آن دسته از تدابیری محسوب می‌شود که به واسطه دور کردن فرد از محیط‌هایی که بستر و زمینه تکرار بزه را مهیا می‌نمایند، است که سبب اصلاح شخص بزهکار خواهند شد (رهامی، ۱۳۹۱: ۷۸). اشخاصی که واجد حالت خطرناک هستند تا هنگامی که علل و عوامل

ایجاد کننده بزهکاری و موثر در ارتکاب بزه موجود باشد - و برای جدا نمودن فرد از آن عوامل و محیط هیچ نوع اقدامی صورت نپذیرد - اعمال مجازات اقدامات تامینی دیگر بدون فایده است. لذا مطابق با ماده ۴۳ قانون مجازات:

در تعویق مراقبتی دادگاه صادر کننده قرار قادر است - با در نظر گرفتن جرم ارتكابی و ویژگی‌های مرتکب و شرایط و وضعیت زندگی ایشان به شکلی که در زندگی او و یا اطرافیان این فرد اختلال مهم و عمده‌ای به وجود نیاید - مرتکب را به اجرای یک یا بیشتر از یک مورد از دستورات ذیل در مدت زمان تعویق ملزم سازد:

الف/ حرفه آموزی یا اشتغال به حرفه‌ای خاص

ب/ اقدامات و یا عدم اقدامات در مکان مشخص و معین شده

پ/ درمان بیماری و یا ترک اعتیاد

ت/ پرداخت کردن نفقه اشخاص واجب النفقه

ث/ خودداری ورزیدن از تصدی تمامی و یا بخشی از وسایل نقلیه موتوری

ج/ خودداری ورزیدن از فعالیت حرفه‌ای مربوط به جرم ارتكابی یا استفاده از وسایل موثر در آن

چ/ خودداری ورزیدن از ارتباط و معاشرت با شرکا و یا معاونین بزه و یا سایر افراد از جمله بزه دیده به تشخیص و صلاح‌دید محضر دادگاه

ح/ گذراندن دوره و یا دوره‌های خاص آموزشی یا یادگیری مهارت‌های مهم زندگی یا مشارکت در دوره‌های تربیتی - مذهبی - ورزشی - اخلاقی - تحصیلی.

۱-۲- اقدامات تامینی و تربیتی مرتبط با ویژگی طرد کنندگی و خنثی سازی

همانطور که بیشتر بیان شد تدابیری بررسی گردید که جنبه‌های بازپروری و اصلاح در آنها بر جنبه‌های طرد کنندگی غلبه داشت. در ادامه به بررسی آن گروه از اقدامات تامینی پرداخته می‌شود که جنبه‌های طرد کنندگی و خنثی‌سازی آنها بر جنبه‌های بازپروری غالب است یا در کل دارای ابعاد بازپروری نیست و در حقیقت این چنین تدابیری به شکل عمده واجد ابعاد تامینی می‌باشند.

تعداد این چنین تدابیری نظیر تدابیر بخش نخست بسیار زیاد باشد اما با در نظر گرفتن وجوه تشابهی که در بین آنها است تماماً به دو دسته کلی طبقه بندی می‌شوند: اقدامات طرد کننده شخصی - اقدامات طرد کننده عینی.

۱-۲-۱- اقدامات تامینی و تربیتی طرد کننده شخصی

از مصادیق مشخص خنثی کننده شخصی - محرومیت از حقوق اجتماعی محسوب می‌شود. که در ماده ۲۶ حقوق اجتماعی آورده شده است که: حقوق اجتماعی موضوع همین قانون به قرار ذیل می‌باشد:

الف/ داوطلب شدن در انتخابات ریاست جمهوری مجلس - خبرگان رهبری - مجلس شورای اسلامی - شورای اسلامی شهر و روستا.

ب/ عضویت در شورای نگهبان - مجمع تشخیص مصلحت نظام و یا هیات دولت و تصدی معاونت رئیس جمهور

پ/ تصدی ریاست قوه قضاییه - دادستانی کل کشور - ریاست دیوان عالی کشور - ریاست

دیوان عدالت اداری
 ت/ انتخاب شدن و یا عضو شدن در انجمن شورا - احزاب - جمعیت بر اساس قانون
 و یا با رای عموم مردم
 ث/ عضویت در هیات منصفه و امنا و شوراهای حل اختلاف
 ج/ اشتغال در مقام مدیر مسئول یا سردبیر رسانه‌های گروهی
 چ/ استخدام یا اشتغال در تمامی دستگاه‌های حکومتی چه قوای سه گانه - چه سازمان‌ها - چه شرکت‌های وابسته به آنها - صدا و سیما - نیروهای مسلح - دیگر نهادهای تحت نظارت مقام رهبری - شهرداری - موسسات مأمور به خدمات عمومی و دستگاه‌های مستلزم تصریح و یا ذکر نام برای شمول قانون بر آنها
 ح/ اشتغال تحت عنوان وکیل دادگستری و تصدی دفاتر ثبت اسناد رسمی و ازدواج و طلاق و دفتر یاری
 خ/ انتخاب شدن به سمت قیم - امین - متولی - ناظر - متصدی موقوفات عام
 د/ انتخاب شدن به سمت داور یا کارشناسی در مراجع رسمی
 ذ/ استفاده از نشانه‌های دولتی و عنوان‌های افتخاری
 ر/ تاسیس - اداره - عضو شدن در هیات مدیره شرکت‌های دولتی - تعاونی - خصوصی یا ثبت نام تجاری موسسه آموزشی و پژوهشی و فرهنگی و علمی.
۱-۲-۲-۱- اقدامات تأمینی و تربیتی عینی
 بخش دوم از اقدامات خنثی‌ساز و طرد کننده - تدابیری می‌باشند که بعد عینی دارند که دربرگیرنده‌ی اشیاء و مکان‌های خاصی می‌شوند. در این چنین اقدامات بعد تأمینی و دفع زمینه‌های بزهکاری مد نظر می‌باشد که اصلی‌ترین آنها ضبط اشیاء خطرناک - بستن موسسه و نظایر آن است. البته در دو مورد نخست بعد کیفری هم از نظر ضرر مالی که متوجه مالک و یا مالکین آن اشیاء و موسسات می‌گردد مطرح است (رهامی، ۱۳۹۱: ۱۱۲).

۱-۲-۲-۱-۱- ضبط اشیاء خطرناک
 اشیایی که ابزار و وسیله ارتکاب جرم به شمار می‌آیند نظیر دستگاه‌های ساخت اسکناس تقلبی - سلاح‌های غیر مجاز که در سرقت‌های مسلحانه به وجود آورنده رعب و وحشت و نزاع قرار می‌گیرند - ابزار و وسایلی که به علت ارتکاب جرم به دست آمده‌اند از جمله اسناد - مدارک تقلبی - مواد غذایی و دارویی تقلبی - اسکناس‌های تقلبی و همانند آنها بایستی به دور از دسترس واقع شوند و در صورت ضرورت معدوم گردند. به دلیل آنکه در دسترس بودن چنین اشیایی تهدیدی بر علیه نظم عمومی به شمار می‌آید و وسیله تکرار جرم را مهیا می‌نماید (نجفی ابرند آبادی و هاشمی‌بیگی، ۱۳۹۷: ۱۶۶).

در این خصوص عفو مجرم و یا تعلیق مجازات تأثیری در ضبط و حسب مورد معدوم نمودن اشیاء فوق ندارد. در ماده ۲۱۵ قانون مجازات آورده شده است که: شخص بازپرس و یا دادستان در صورت صادر کردن قران ممنوعیت و یا موقوفی تعقیب بایستی تکلیف اشیاء و اموال کشف شده را که دلیل و یا وسیله ارتکاب جرم است یا از جرم به دست آمده و یا در طول ارتکاب استفاده شده یا برای استعمال اختصاص

پیدا کرده مشخص نماید تا مسترد - ضبط - معدوم گردد.

در خصوص ضبط، دادگاه تکلیف اموال و اشیاء را کاملاً مشخص و معین نموده است. از طرفی بازپرس یا دادستان وظیفه دارد تا زمانی که پرونده به نزد او جریان داشته به درخواست ذینفع با رعایت شروط ذیل دستور رد اموال و اشیاء فوق را صادر کند:

الف/ وجود کل و یا بخشی از آن اشیاء و اموال در بازپرسی و یا دادرسی لازم نباشد.

ب/ اشیاء و اموال بلا معارض باشد.

پ/ جزو اشیاء و اموالی نبوده باشد که بایستی ضبط و یا معدوم شود.

۱-۲-۲-۲-۲-۲-۲-۲-۲-۲-۱ - بستن موسسه

من جمله اقدامات تأمینی که بعد خنثی سازی داشته است بستن موسسه و یا هر محل دیگری می باشد که وسیله ارتکاب جرم باشد. نظیر مراکز تهیه و توزیع مواد مخدر یا دیگر اجناس قاچاق یا مراکزی که برای اعمال خلاف عفت و اخلاق عمومی استفاده می شوند. گاهی موسسه اعتبار و شخصیت حقوقی داشته که در این صورت امکان دارد حکم به انحلال موسسه داده شود. به طور نمونه بر اساس ماده ۶۳۹ قانون مجازات اسلامی مضاف بر مجازات افرادی که مبادرت به دائر کردن مرکز فساد و فحشا کرده اند - محل فوق موقت یا حکم دادگاه بسته می شود (مصدق، ۱۳۹۲: ۱۱۳). این چنین به نظر می آید در صورت بسته شدن مرکز به علت حالت خطرناکی است که محل فوق به وجود آورده است. در ماده ۱۰ - ۱۳۱ قانون مجازات فرانسه هم بستن موسسه تحت عنوان یک مجازات تکمیلی در نظر گرفته شده است.

۲- رژیم حاکم بر اقدامات تأمینی در حقوق ایران

۲-۱- قانونی بودن اقدامات تأمینی

اصل قانونی بودن به این معنا می باشد که بدون وجود متن قانونی صریح - قاضی به هیچ وجه قادر نخواهد بود به مشخص کردن مجازات اقدام بوزد یا میزان آن را تغییر بدهد. اصل فوق یعنی حکومت قانون به جهت تضمین احترام به آزادی های فردی و رعایت کردن مصالح اجتماعی است (نوربها، ۱۳۹۹: ۶۷). در واقع ریشه اصل به صورت کنونی را بایستی در نوشته های فلاسفه سده هجدهم پیدا کرد.

بکاریا با بررسی کردن مطالب پیرامون موضوع فوق و الهام از اندیشه های مونتسکیو - به بررسی اصل قانونی بودن جرم و مجازات می پردازد. بکاریا با انتشار کتاب جرم و مجازات بر قانونمندی و قانون گرایی در حقوق جزا تاکید نموده است (بکاریا، ۱۳۹۸: ۱۱۳). اصل فوق الذکر برای نخستین بار در اعلامیه حقوق بشر ۱۷۸۹ مورد پذیرش قرار گرفت. مکتب تحقیقی در راستای پیشگیری از بزهکاری با به کارگیری اقدامات تأمینی خواستار کنار گذاشتن اصل قانونی بودن جرم و مجازات گردید تا بدین وسط قادر باشد مجرمان بالقوه را به مجازات برساند. با در نظر گرفتن خصوصیات اقدامات تأمینی مدت آن نامشخص می باشد و با رفع حالت خطرناک مجرم می باشد که قاضی می تواند حکم اتمام اقدامات تأمینی - تربیتی را بدهد بنابراین بایستی اختیار قاضی در این مورد آزاد باشد.

در قاعده درء، اعمال مجازات در مصادیقی که وقوع جرم و یا انتساب آن به متهم محل

شک می‌باشد کاملاً منتفی است. در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران اصل ۳۶ آورده شده است که: حکم به مجازات و اجرای آن بایستی فقط به واسطه دادگاه و بر اساس قانون بوده باشد. این مسئله بیانگر پذیرفتن اصل فوق از طرف مقنن اسلامی می‌باشد (یزدیان، ۱۳۹۷: ۱۴۴).

در ادامه به بررسی نمودن مواد قانون مجازات اسلامی در سال ۱۳۹۲ در رابطه با اصل قانونی بودن مجازات و اقدامات تامینی پرداخته خواهد شد: در قانون مذکور توجه بسیاری به اصل قانونی بودن مجازات و اقدامات تامینی گردیده است - و مواد قانونی بیشتری به همین پرداختند. عنوان فصل ۴ خود را به این موضوع اختصاص داده است. فصل سوم از همین قانون با عنوان قلمرو اجرای قوانین جزایی در زمان ماده ۱۰ بیان می‌دارد که:

در ماده مذکور نظیر ماده ۱۱ قانون مجازات اسلامی به قانونی بودن اقدامات تامینی - تربیتی اشاره گردیده است (عزیزی، ۱۳۹۳: ۶۷). در ماده ۱۳ به موضوع دقت شخص قاضی و مطابقت حکم همین اقدامات با قانون و نیز اجرای این تدابیر به صورت دقیق منطبق با حکم دادگاه اشاره داشته است. در ادامه به مسئولیت کیفری مدنی و جبران زیان و ضرر در صورت تجاوز از حدود معین شده قانون پرداخته است. به این معنا که در صورتی که این آسیب و یا صدمه و یا ضرر از سر عمد و یا تقصیر بوده باشد - مسئولیت کیفری - مدنی برای شخص در نظر گرفته خواهد شد. در صورت نداشتن هیچ نوع عمد و تقصیری خسارت از بیت المال مورد جبران قرار می‌گیرد. در هر حال خسارت زیان دیده جبران خواهد شد. بدین ترتیب در قانون مجازات اسلامی که در سال ۱۳۹۲ به تصویب رسید مقنن فراتر رفته و به علت اهمیت اصل قانونی بودن اقدامات تامینی - تربیتی، مسئولیت کیفری-مدنی برای متجاوز از اصل فوق، در نظر گرفته شده است (شمس ناتری، ۱۳۹۲: ۷۸).

۲-۲- رکن مادی اقدامات تامینی

در بحث ارکان اقدامات تامینی - تربیتی توجه به عنصر مادی دارای اهمیت خاصی می‌باشد. چرا که با در نظر گرفتن عناصر فوق الذکر به نوعی می‌توان به این نتیجه دست یافت که در چه نوع جرائمی می‌توان از این اقدامات استفاده نمود و منع استفاده از تدابیر فوق در کدام جرائم وجود داشته است و حتی آن که در ابتدا در کلیه جرائم مجوز استفاده از این جرائم وجود داشته یا به یک سری شروط خاص نیاز است:

جرائمی که در آنها به نوعی می‌توان از ابتدا اقدامات تامینی - تربیتی را استفاده نمود (رهامی، ۱۳۹۱: ۶۷). در ماده ۲۱۵ قانون مجازات اسلامی سال ۹۲ به موضوع مشخص کردن تکلیف اشیا و اموال کشف شده که علت یا وسیله جرم قرار گرفته‌اند یا از جرم به دست آمده یا در طول ارتکاب استعمال یا برای استعمال اختصاص پیدا کرده‌اند مربوط می‌باشد که باعث مسترد و یا ضبط و یا معدوم گردند (مصدق، ۱۳۹۲: ۶۶). لذا با در نظر گرفتن ماده فوق آشکار می‌باشد اشیایی نظیر دستگاه‌های ساخت اسکناس مجعول - سلاح‌های غیر مجاز - اشیای خطرناک - مواد غذایی و دارویی تقلبی می‌باشند که بایستی به دور از دسترس واقع شوند.

در ماده ۱۷ قانون مجازات اسلامی به جرائم بازدارنده اشاره گردیده که مجازات فوق از قانون م.ا سال ۹۲ کنار گذاشته شده است. مجازات‌های بازدارنده در ماده‌ی ۱۷ به شرح ذیل مورد تعریف قرار می‌گرفت:

تادیب و یا مجازات و یا عقوبتی می‌باشد که از سوی حکومت با هدف حفظ نظم - مراعات مصلحت اجتماع در برابر تخلف از قوانین و نظامات حکومت مشخص می‌گردد. از جمله تعطیلی محل کسب - لغو شدن پروانه - محروم شدن از حقوق اجتماعی - اقامت نمودن در یک نقطه مشخص - ممنوعیت از اقامت و همانند آن (شکری و قادر، ۱۳۹۶: ۸۸). در بیان ماده مذکور بایستی این چنین اذعان نمود که در تعزیر شرط خاصی برای اعمال آن موجود نیست - در صورتی که دادگاه در صادر کردن حکم تعزیری مصادیق چهارگانه ماده را مد نظر قرار خواهد. در ماده ۲۰ قاضی با در نظر گرفتن شدت جرم ارتكابی و پیامدهای مخرب و زیانبار شخص حقوقی را به مجازات‌هایی محکوم خواهد کرد. از مجازات‌های مذکور به نوعی می‌توان به منع یک و یا بیشتر از یک فعالیت شغلی و اجتماعی به شکل دائم و انتشار حکم توسط رسانه اشاره نمود که بعد تامینی پیشگیری از تکرار بزه داشته‌اند (امینی، ۱۳۹۴: ۸۸).

در ماده فوق مشاهده می‌شود که در جرائم حدی - شلاق و قطع عضو می‌توان مجرم را از حقوق اجتماعی محروم نمود که یک نوع اقدام تامینی به شمار می‌آید (رهامی، ۱۳۹۱: ۱۱۶). در قانون مجازات اسلامی سال ۹۲ در شرایطی می‌توان شخص را از حقوق اجتماعی محروم ساخت که محکومیت قطعی کیفری در جرائم عمدی موجود باشد. ولیکن نوع جرائم مشمول تفاوت دارد.

در قانون مذکور به جرائمی نظیر مجازات‌های سالب حیات و حبس ابد - قطع عضو و قصاص عضو - شلاق حدی اشاره نمود. در ماده ۲۶ از قانون مذکور حقوق اجتماعی را در نظر گرفته لذا با در نظر گرفتن مصادیق بیان شده در ماده ۲۶ استنباط می‌گردد که موارد محرومیت از حقوق اجتماعی در ماده فوق بیشتر از ماده ۶۲ می‌باشد. بدین ترتیب در مقوله محرومیت از حقوق اجتماعی تحت عنوان اقدامی تامینی فرض بر آن است که وجود فردی که جرمی را مرتکب گردیده به علت داشتن حالت خطرناک در این چنین مراکز دفاع اجتماعی را آسیب پذیر می‌سازد.

بنابراین در چنین اقداماتی بعد حفظ امنیت و مصلحت جامعه بر بعد اصلاحی - تربیتی بزهکار برتری داشته است (رهامی، ۱۳۹۱: ۱۱۶). در مواد ۳۱ الی ۳۶ از قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ مصادیق جدیدی از مجازات‌های تبعی را در نظر گرفته است که تماماً بعد تامینی-تربیتی داشته‌اند. مصادیقی نظیر ممنوعیت از رانندگی و تصدی وسیله نقلیه موتوری - ممنوعیت از صادر کردن چک - ممنوعیت حمل اسلحه - ممنوعیت خروج اتباع بیگانه از کشور - اخراج موقت و یا به صورت دائم بیگانگان محکوم به مجازات از کشور - انتشار حکم محکومیت در جرائم موجب حد محاربه و غیره در تبصره ماده ۶ به انتشار حکم محکومیت قطعی در جرائمی که میزان مال موضوع جرم ارتکاب یک میلیارد ریال باشد امری الزامی به نظر می‌آید و در رسانه ملی یا یکی از روزنامه‌ها منتشر می‌گردد.

لذا دادگاه به نوعی می‌تواند تعهد به امور ذیل که تماماً اقدام تامینی و تربیتی می‌باشند از کودک بگیرد:

۱. معرفی به مددکار اجتماعی و یا روانشناس
  ۲. اعزام کودک به موسسه آموزشی - فرهنگی با هدف تحصیل و یا حرفه‌آموزی
  ۳. اقداماتی به جهت ترک اعتیاد و ممانعت از معاشرت و ارتباط مضر و مخرب با دیگر افراد
  ۴. ممانعت از رفت و آمد به محله‌های مشخص شده
- در تبصره دوم ماده مذکور به جرائم مستحق حد و قصاص کودک در صورتی که ۱۲ الی ۱۵ سال قمری داشته باشد اشاره نموده است. لذا در رابطه با این جرائم هم اقدام تامینی-تربیتی قابل اجرا است. و الا باز اقدامات بند الف تا پ اتخاذ می‌شود. در ماده ۸۹ به جرائم تعزیری نوجوانان و کودکان اشاره شده است با این فرق که در اینجا سن آنان بین ۱۵ الی ۱۸ سال تمام شمسی می‌باشد.
- بند الف تا پ به نگهداری مجرم در کانون اصلاح و تربیت اشاره نموده که اقدامی تربیتی محسوب می‌شود و در بند ت، به خدمات عمومی رایگان تحت عنوان مجازات برای کودکان و نوجوانان بزهکار اشاره داشته که این مورد هم به نوعی می‌تواند یک اقدام تمرینی تربیتی به شمار آید (رهامی، ۱۳۹۱: ۱۱۵). در ماده ۹۱ جرائم موجب حد و یا قصاص اشخاص بالغی که سن آنها از هجده سال کمتر می‌باشد و ماهیت جرم و حرمت آن را درک نمی‌کنند - یا در رشد و کمال عقلی آنها شبهه موجود است به مجازات‌های همین فصل محکوم خواهند شد.
- باید بیان نمود که مجازات‌های مطرح گردیده در فصل فوق نیز بعد تربیتی داشته‌اند. ماده ۹۴ اقدام تامینی - تربیتی عامی را در نظر گرفته و آن را در صورت ارتکاب جرایم به واسطه نوجوانان صادر کردن حکم را می‌توان به تعویق انداخت. بدین ترتیب در رابطه با تمامی جرائم ارتكابی کودکان و نوجوانان به نوعی می‌توان از اقدامات تامینی - تربیتی استفاده نمود (رهامی، ۱۳۹۱: ۷۸). در ماده ۱۵۰ از قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ در رابطه با مرتکب مجنون اقدام تامینی نگهداری در محل مناسب بیمارستان روانی - تا حالت افاقه مشخص گردیده است.
- در ماده ۵۲ جنون بعد از ارتکاب جرم را در مطلق جرائم آورده ولیکن در ماده ۱۵۰ جنون بعد از وقوع بزه را تنها به جرائم تعزیری مختص دانسته است. در تبصره یکم ماده مذکور هم به تاخیر افتادن تعقیب و محاکمه تا هنگام افاقه در مجازات‌های حق‌اللهی اشاره شده است. در ماده ۴۸ مکرر قانون مجازات اسلامی در صورت تکرار بزه «ارتکاب بزه هنگامی به وقوع می‌پیوندد که فرد مجرم به علت ارتکاب بزه عمدی لااقل دو مرتبه پیشینه محکومیت موثر باشد و مرتکب جرم عمدی دیگری گردد» دادگاه به نوعی می‌تواند محکوم را به اجرای دستورات ماده ۲۹ ملزم سازد. دستورات مذکور مصادیقی نظیر رجوع به بیمارستان و یا درمانگاه برای ترک اعتیاد - خودداری از رفت و آمد به محله‌های مشخص و نظایر آن می‌باشد.
- بدین ترتیب در قانون مجازات اسلامی در تکرار بزه، اعمال تدابیر تامینی - تربیتی ممکن می‌باشد (رهامی، ۱۳۹۱: ۱۱۸). در ماده ۵۶ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ به نظام نیمه آزادی اشاره گردیده که بر مبنای آن محکوم خواهد توانست در هنگام اجرای حکم حبس فعالیت‌های حرفه‌ای - درمانی - آموزشی - حرفه‌آموزی و همانند آن در بیرون از زندان به انجام رساند.

در ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ در رابطه با جرائم که سبب حد محاربه و افساد فی الارض یا تعزیر درجه چهارم و کلاهبرداری بیشتر از یک میلیارد ریال در صورتی که سبب اخلال در نظم و یا امنیت نباشد و نیز آن دسته از جرائمی که میزان مال موضوع جرم ارتكابی یک میلیارد ریال و یا بیشتر از یک میلیارد ریال باشد - انتشار حکم محکومیت قطعی مشخص گردیده است (اباذری فومشی، ۱۳۹۹: ۸۹).

تبعید فوق الذکر در ماده ۸۷ از قانون مجازات اسلامی در رابطه با مرد متاهلی که پیش از دخول مرتکب زنا گردد یا حد محارب فوق در ماده ۲۸۵ قانون م.ا سال ۹۲، و ۱۹۰ از قانون م.ا بعد تامینی داشته است. در رابطه با تراشیدن موی سر در جرم زنا موضوع ماده ۸۷ قانون فوق و ۲۲۹ اقدامی تربیتی تلقی می‌گردد. در رابطه با مواد قانونی مذکور قاضی قادر خواهد بود در آغاز بدون وجود شروط خاصی از همین اقدامات تامینی و تربیتی استفاده نماید (حجتی و باری، ۱۳۹۴: ۱۱۰).

جرائمی که با شروط خاص مشمول اقدامات تامینی-تربیتی می‌گردد: تاسیسات جدیدی از اقدامات تامینی و تربیتی عام در قانون م.ا مصوبه سال ۹۲ در نظر گرفته شده است نظیر تعویق اجرای حکم - نظام نیمه آزادی - مجازات‌های جایگزین حبس - که تمام آنها در راستای کاهش مجازات و اصلاح مجرمان برای برگشت به جامعه می‌باشند (مصدق، ۱۳۹۲: ۱۳۲). تعلیق و آزادی مشروط در قانون مذکور موجود است. مجازات‌های تکمیلی مصرح در ماده ۲۳ از همان قانون هم دارای بعد تامینی تربیتی هستند.

در تمامی مصادیق بیان گردیده در آغاز به هیچ عنوان نمی‌توان از اقدامات تامینی استفاده نمود و بایستی شروط خاص در نظر گرفته شده در قانون تحقق پیدا کند تا بدین وسیله اقدامات فوق الذکر قدرت اجرایی یابند. در ماده ۲۳ از قانون مذکور آورده شده است که دادگاه به نوعی می‌تواند شخصی را که به حد - قصاص یا مجازات تعزیری از درجه ششم تا یکم محکوم شده است - با رعایت کردن تمام شروط مقرر شده در همین قانون متناسب با جرم ارتكابی و ویژگی‌های او به یک مجازات تکمیلی ذیل و یا بیشتر از آن محکوم نماید (زراعت، ۱۳۹۹: ۵۶).

بدین ترتیب در ماده فوق مضاف بر جرائم تعزیری و بازدارنده در رابطه با جرائم مستحق حد و قصاص اعطای اقدام تامینی-تربیتی و در اکثر مجازات تکمیلی قابل اعمال می‌باشد. ولیکن با محقق شدن شروط مذکور در ماده مجازات‌های فوق الذکر عبارت می‌باشند:

- اقدام اجباری در محل مشخص
- ممنوعیت اقامت در محل مشخص
- ممنوعیت اشتغال از شغل
- انفصال از خدمات دولتی

در ماده ۴۰ قانون مجازات اسلامی سال ۹۲ به موضوع تعویق صادر کردن حکم می‌پردازد و آن را در جرائم تعزیر درجه ششم تا هشتم پس از احراز مجرمیت با مشاهده و ملاحظه وضعیت و شرایط خانوادگی فردی اجتماعی و نظایر آن در صورت وجود شرایط خاص امکان‌پذیر می‌داند (مصدق، ۱۳۹۲: ۱۱۰). شروطی از جمله وجود جهاد تخفیف و مشخص کردن اصلاح مرتکب. بنابراین در تعویق مراقبتی هم تدابیری در نظر گرفته شده که از آن نمونه می‌توان به حضور به موقع در مکان و زمان مشخص شده به واسطه مقام قضایی یا مددکاران ناظر - ارائه اطلاعات و اسناد و مدارک تسهیل کننده نظارت بر اجرای

تعهدات محکوم - اعلام هر نوع تغییر شغل و اقامتگاه و جابجایی و کسب اجازه از مقام قضایی با هدف سفر به خارج از کشور اشاره کرد.
در ماده ۴۳ از قانون مذکور در ادامه بحث تعویق مراقبتی یک سری دستورات وجود داشته که دادگاه به نوعی می‌تواند مرتکب را به آنها را ملزم کند. من جمله آن مصادیق عبارت می‌باشند از:

- ° حرفه آموزی و یا اشتغال به حرفه‌ای خاص
- ° اقامت و یا اقامت نداشتن در یک مکان مشخص و معین
- ° پرداختن نفقه اشخاص واجب‌النفقه.

دستورات فوق‌الذکر بعد تامینی- تربیتی داشته‌اند (رهامی، ۱۳۹۱: ۷۸). ماده ۴۶ از قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ به تعلیق اجرای مجازات در جرایم تعزیری درجه سوم الی هشتم اختصاص داشته که در صورت وجود شروط مقرر شده برای تعویق صادر کردن حکم یعنی شروط مصرح در ماده ۴۰ - اجرای کلیه و یا بخشی از مجازات را برای مدت زمان یک سال الی ۵ سال معلق می‌نماید.

بنابراین مرتکبین جرائم از نوع عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها سه ماه حبس می‌باشد به جای حبس به مجازات‌های جایگزین حبس محکوم می‌شوند. از طرفی مرتکبین جرائم از نوع عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنان ۹۱ روز الی ۶ ماه حبس می‌باشد و جرائم عمدی که حداکثر مجازات قانونی آنها بیشتر از ۶ ماه الی یک سال حبس می‌باشد - به جای حبس به مجازات‌های جایگزین حبس محکوم می‌شوند.

بنابراین در ماده ۶۸ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ - مرتکبین جرائم از نوع غیرعمدی به مجازات جایگزین حبس محکوم شده‌اند. مگر آنکه مجازات قانونی جرم ارتكابی بیشتر از ۲ سال باشد که در چنین شرایطی حکم به همین مجازات‌ها به صورت اختیاری محسوب می‌شود (حجتی و باری، ۱۳۹۴: ۱۹۹). در ماده ۶۹ از قانون مذکور جرائمی که نوع و میزان تعزیر آنها در قانون و مقررات موضوعه در نظر گرفته نشده است، مجازات‌های جایگزین حبس در رابطه با آنها قابلیت اجرا دارند.

در رابطه با اجرای مجازات‌های جایگزین حبس در تعدد جرائم عمدی به شرط آنکه مجازات قانونی لااقل یکی از آنها بیشتر از ۶ ماه حبس باشد مانعی مشاهده نشده است. چنانچه مجازات حبس با دیگر مجازات‌ها به همراه باشد مانع صادر کردن حکم به مجازات جایگزین نبوده است. خدمات عمومی رایگان به آن دسته از خدماتی اطلاق می‌گردد که با رضایت محکوم برای مدت زمان مشخص مورد حکم قرار می‌گیرد و بسته به جرم ارتكابی کاملاً تفاوت دارد.

نظارت الکترونیکی بر تمامی زندانیان ماده ۶۹ در جرایم تعزیری درجه ۵ تا ۸ اعمال می‌گردد آن نیز در صورت وجود شروط مقرر شده در تعویق مراقبتی و با اذن و رضایت محکوم به حبس در محدوده مکانی معین است (مصدق، ۱۳۹۲: ۵۵). در رابطه با تاسیس‌های جزایی بیان گردیده همانطور که اذعان شد اقدامات تامینی - تربیتی به مفهوم عام بوده‌اند و در صورت محقق شدن عناصر و شروط مصرحه در قانون - به مرحله اجرا گذاشته می‌شوند. اقدامات تامینی - تربیتی بیان گردیده با محقق شدن شروط خاصی قابل اعمال هستند و در همان آغاز در خصوص کلیه مجرمان اجرایی نخواهند شد.

جرائمی که امکان اجرای اقدامات تامینی در آنها موجود نیست: جرائمی هستند که امکان تعلیق و تعویق در رابطه با آنها موجود نیست. از این رو اقدامات تامینی که در این قالب آورده شده‌اند در جرائم فوق قابل اجرا نیستند. ماده ۴۷ در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ صادر کردن حکم اجرای مجازات در رابطه با جرائم مقرر نموده شده در ذیل، قابل تعلیق و تعویق صادر کردن حکم نیستند:

الف/ علیه امنیت داخلی و خارجی کشور - خرابکاری در تاسیسات آب - برق - گاز - نفت و مخابرات

ب/ جرائم سازمان یافته - سرقت مسلحانه و یا مقرون به آزار - آدم‌ربایی - اسید پاشی
پ/ قدرت نمایی و به وجود آوردن مزاحمت با سلاحی نظیر چاقو و یا هرگونه اسلحه دیگری - جرائم علیه عفت عمومی - تشکیل و یا اداره مراکز فساد و فحشا
ت/ قاچاق عمده مواد مخدر و یا روانگردان - مشروبات الکلی و سلاح - مهمات و قاچاق انسان

ث/ تعزیر بدل از قصاص نفس - معاونت در قتل از نوع عمدی و محاربه و افساد فی الارض

ج/ جرایم اقتصادی با موضوع بیشتر از یک ۱۰۰ میلیون ریال

جرائم فوق بیشتر از جرائم مطرح شده در ماده ۳۰ قانون مجازات اسلامی می‌باشد. در تبصره ماده ۵۳ قانون مجازات اسلامی سال ۹۲ نظیر تبصره ماده ۳۲ قانون م.ا محکومیت کیفری سبب انفصال معلق نخواهد شد. مگر در رابطه با تصریح در قانون یا لغو قرار تعلیق. بنابراین اجرای مجازات‌های جایگزین حبس از نظر ماهیت به اقدامات تامینی شباهت داشته‌اند در رابطه با محکومینی که پیشینه محکومیت کیفری به علت جرائم عمدی دارند و از اجرای آن به مدت زمان ۵ سال نگذشته باشد امکان‌پذیر نیست (ملکزاده، ۱۳۹۸: ۷۷).

جرائم فوق الذکر در ماده ۶۶ قانون مجازات اسلامی سال ۹۲ آورده شده است:

الف/ بیش از یک فقره سابقه و یا پیشینه محکومیت قطعی به حبس تا ۶ ماه و یا جزای نقدی بیشتر از ۱۰ میلیون ریال و یا شلاق تعزیری

ب/ یک فقره سابقه محکومیت قطعی به حبس بیشتر از ۶ ماه و یا حد و یا قصاص یا پرداخت بیشتر از یک پنجم دیه

در ماده ۷۱ قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۹۲ اعمال مجازات‌های جایگزین حبس در رابطه با جرائم علیه امنیت داخلی و یا خارجی کشور ممنوع اعلام شده است. از طرفی تعدد در جرائم عمدی که مجازات قانونی حداقل یکی از آنها بیشتر از ۶ ماه حبس باشد - مانع صادر کردن حکم به مجازات جایگزین حبس می‌باشد از این رو در جرائم بیان شده امکان اعمال تدابیر تامینی و تربیتی موجود نیست.

نتیجه گیری

در اندیشه‌های اروپایی در حقوق کیفری، تمایلات تندروانه‌ی نشات گرفته از ناکامی مجازات در تامین هدف‌های حقوق کیفری و عدم توانایی و شکست تدابیر درمانی و اقدامات تربیتی در سیستم‌های حقوقی جوامع متعدد به صورتی تعدیل پیدا کرده، اما

به ایجاد دو نظام کاملاً مجزا و مستقل به مجازات و اقدامات تامینی - تربیتی به موازات هم گردیده است. با این حال علی رغم شناخت صریح اقدامات تامینی و به رغم سعی و تلاش‌های پی در پی انجام شده در رابطه با موضوعات مربوط به تکرار جرم و خطرناکی - ابهامات چندی باقی مانده و موجب گردیده تا اقدامات تامینی نتوانند استقلالشان را به دست بیاورند. در واقع تعداد اقدامات تامینی به شکل قابل مشاهده و ملاحظه‌ای در قانون و مقررات افزایش یافته به نحوی که در حال حاضر در کنار تعداد بسیار زیادی از اقدامات تامینی - اقدامات فوق به شکل رسمی و واقعی مورد شناخت واقع شده‌اند. این نظام دوگانه را به نوعی می‌توان تحت عنوان اولین اقدام در تمییز بین این تدابیر و مجازات‌ها به شمار آورد که هر کدام را مستقل از دیگری مورد بحث قرار خواهد داد. موضوع مذکور به نوعی می‌تواند بسته به آنکه آیا مقنن و یا متون قانونی امکان جمع بین این دو ضمانت اجرا را امکان‌پذیر در نظر بگیرد و یا نه - و اینکه بتوان هر کدام را به جای دیگری مورد استفاده قرار داد جنبه‌های گوناگونی به خود بگیرد. در کل در گذشته و تا حدودی تا کنون - واکنش اجتماعی در برابر جرم و بزهکاری و نیز آن دسته از رفتارهای نوجوانان که ناقض حقوق به شمار می‌آید - خلاف اسلام که از همان آغاز میان کودکان و نوجوانان با بزرگسالان تفاوت گذاشته است در جوامع غربی و حامیان شرقی آن به شکل پاسخی سنتی در قالب مجازات اقدامات تنبیهی خشن اعمال می‌گردیده است و از این نظر تفاوتی بین کودکان و نوجوانان با بزرگسالان دیده نمی‌شود.

منابع

۱. اباذری فومشی، منصور ، تفسیر قانون مجازات اسلامی، چاپ اول، تهران، انتشارات خط ثالث ، ۱۳۹۸.
۲. امینی، محمد ، ضمانت احتیاط در حقوق اقدامات تأمینی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران ، ۱۳۹۳.
۳. بخشی زاده اهری، امین، تحولات و رویکردهای نوین به قانون مجازات اسلامی جدید، چاپ اول، تهران، انتشارات اندیشه عصر ، ۱۳۹۱.
۴. بصری، علی اکبر ، سیاست عدالت کیفری برای کودکان و نوجوانان، چاپ اول، تهران: خرسندی ، ۱۳۹۶.
۵. بکاریا، سزار ، رساله جرایم و مکافات، ترجمه محمدعلی اردبیلی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران ، ۱۳۹۷.
۶. بوریگان، ژاک ، کودکان بزهکار و بزهکار در حقوق فرانسه، ترجمه علی حسین نجفی ابرندآبادی، مجله الهیات و حقوق ، ۱۳۹۰.
۷. بوشهری، جعفر ، حقوق جزای فرانسه، چاپ اول، تهران: شرکت انتشارا ، ۱۳۹۸.
۸. حاجتی، سید مهدی و باری، مجتبی، قانون مجازات اسلامی در نظام حقوقی کنونی، چاپ اول، شرکت انتشارات تهران، با مسئولیت محدود ، ۱۳۹۳.
۹. رهامی، محسن ، اقدامات امنیتی و تربیتی، چاپ اول، تهران: انتشارات میزان ، ۱۳۹۰.
۱۰. ساکی، محمدرضا، حقوق جزای عمومی، مسئولیت کیفری، جلد دوم، تهران: جنگل جاودان ، ۱۳۹۱.
۱۱. شکر، رضا و قدیر، سیروس ، قانون مجازات اسلامی در نظام حقوقی کنونی. چاپ ششم، تهران، نشر مهاجر ، ۱۳۹۵.
۱۲. شمس ناتری، محمدابراهیم ، قانون مجازات اسلامی در نظام حقوقی کنونی، جلد اول، چاپ اول، تهران: نشر میزان ، ۱۳۹۱.
۱۳. عزیزی، امیرمهدی ، تفسیر قانون مجازات اسلامی، چاپ اول، انتشارات مجد، تهران ، ۱۳۹۲.
۱۴. لو ترمی، لارنس و کلب، پاتریک ، اصول حقوق جزای عمومی فرانسه، ترجمه محمد روح الامینی، چاپ اول، تهران: انتشارات میزان ، ۱۳۹۶.
۱۵. مصدق، محمد، شرح قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۱ با رویکردی کاربردی، چاپ اول، تهران: جنگل جاودان ، ۱۳۹۱.
۱۶. ملک زاده، فهیمه ، ماهیت اقدامات حمایتی و تربیتی از دیدگاه فقه و حقوق، مجله الهیات ، ۱۳۹۶.
۱۷. موسوی. سیده سادات و فرشچیان، مریم ، مجموعه جلسات قضایی در مسائل حقوق جزای اسلامی، چاپ اول، قم نش قضا ، ۱۳۹۵.
۱۸. نجفی ابرندآبادی، علی حسین و هاشم بیگی، حمید ، دایره المعارف جرم شناسی، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی ، ۱۳۹۶.
۱۹. نجفی توانعلی ، نابهنجاری و بزهکاری کودکان و نوجوانان از منظر جرم شناسی، مقررات داخلی اسناد بین المللی، چاپ اول، تهران: آموزش و پرورش و انتشارات سنسه ، ۱۳۹۷.
۲۰. نوربها، رضا، رشته حقوق جزای عمومی، چاپ اول، تهران: ناشر کانون وکلای دادگستری مرکز ، ۱۳۹۵.

۲۱. نوربها، رضا، رشته حقوق جزای عمومی، چاپ اول، تهران: ناشر کانون وکلای دادگستری مرکز، ۱۳۹۸.
۲۲. ولیدی، محمد صالح، شرح الزامات قانون مجازات اسلامی در مقایسه و تطبیق با قانون سابق، چاپ اول، تهران: انتشارات جنگل، ۱۳۹۱.
۲۳. یزدیان، جعفر، اصل تناسب جرم و مجازات، نشر مفید ۱۳۹۶.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی